

STADSARCHEOLOGIE GENT

Gent, Cluster Noendries

31 maart 2021

Archeologienota met beperkte samenstelling

Projectcode 2021A449

DEEL 2 – VERSLAG VAN RESULTATEN BUREAUONDERZOEK

Colofon

Stad Gent

Departement Stedelijke Ontwikkeling – Dienst Stadsarcheologie en Monumentenzorg – Team Stadsarcheologie

Publicatiedatum

31 maart 2021

Contact

Marie-Anne Bru

Marieanne.Bru@stad.gent

Tel. 09/2665772

<https://stad.gent/nl/cultuur-sport-vrije-tijd/cultuur/stadsarcheologie>

Postadres

Stad Gent – Dienst Stadsarcheologie en Monumentenzorg

Stadhuis, Botermarkt 1, 9000 Gent

Bezoekadres

Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge

Tel. 09 266 57 90

Inhoud

1. Colofon	4
2. Samenvatting	5
3. Beschrijvend deel	6
3.1. Administratieve gegevens / technische fiche	6
3.2. Juridische context	6
3.3. Onderzoekskader	7
3.4. Ruimtelijke situering	7
3.5. Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief	10
3.6. Archeologisch potentieel	11
3.6.1. Methode en onderzoeksvragen	11
3.6.2. Fysisch geografische situatie	11
3.6.3. Bekende archeologische vindplaatsen	12
3.6.4. Archeologische indicatoren	12
3.6.5. Verstoringshistoriek	13
3.7. Verantwoording nota met beperkte samenstelling met doorslaggevend aspect	13
3.8. Datering en interpretatie van onderzochte gebied	14
3.9. Gemotiveerde verwachting	18
3.10. Gemotiveerd advies voor maatregelen	19
4. Relevante bibliografie	20
5. Thesaurus	21

1. Colofon

Titel: Gent, Cluster Noendries

Auteurs: Marie-Anne Bru

Projectnummer: 2021A449

Opdrachtgever: Stad Gent

Projectleiding: Stadsarcheologie Gent

Erkend archeoloog: Marie-Anne Bru, OE/ERK/Archeoloog/2015/00012

Datum: 28 januari – 31 maart 2021

Wettelijk depotnummer: D/2021/0341/3

Stad Gent – De Zwarte Doos – Dienst Stadsarcheologie en Monumentenzorg

Dulle-Grietlaan 12

9050 Gentbrugge

09/2665790

dienst.archeologie.monumenten@stad.gent

2. Samenvatting

Voor de opmaak van een aanvraag tot omgevingsvergunning voor de integrale heraanleg van de Cluster Noendries, dient een archeologienota opgemaakt te worden. De voorziene ingrepen omvatten de heraanleg van de Fritz de Beulestraat, de Noendries, de Joost Lambrechtstraat, de Frank Baurstraat, de Jules Boulvinstraat, de straatmond van de Ruststraat, een stukje Ottergemsesteenweg (het dubbele ronde punt), de Moutstraat en de Toemaattragel. Ook wordt er voorzien in de aanleg van een gescheiden riolering.

Voor het project Cluster Noendries werd geopteerd om een archeologienota op te maken met een beperkte samenstelling. Deze beslissing werd genomen na een duidelijk afwegen van de mogelijke erfgoedwaarde. Alle gegevens werden ruimtelijk en inhoudelijk met elkaar geconfronteerd en ook in relatie tot de geplande werken afgewogen. De aard van de geplande bodemingrepen en de aanwezige kennis uit cartografische en historische bronnen, maakt duidelijk dat de vooropgestelde ingrepen, indien voorafgegaan door een archeologisch onderzoek, hoogstwaarschijnlijk geen kenniswinst zouden opleveren.

Het resultaat hiervan is de keuze voor een archeologienota met beperkte samenstelling.

De drie vooropgestelde criteria werden duidelijk afgewogen:

1. er is met hoge waarschijnlijkheid geen archeologisch erfgoed (meer) aanwezig
2. de werken waarvoor een vergunning moet worden aangevraagd, hebben met hoge waarschijnlijkheid geen impact op het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed
3. een archeologisch onderzoek op de betrokken terreinen in kwestie zal met hoge waarschijnlijkheid niet leiden tot kenniswinst.

Na afweging van alle gekende gegevens zoals onderzocht onder het punt 3.6 Archeologisch potentieel, kunnen we argumenteren dat de volgende vooropgestelde criteria aangehaald kunnen worden.

> Geen kenniswinst:

Het is duidelijk dat een archeologisch onderzoek - gekoppeld aan de gegevens verzameld uit eerder wegtracé-onderzoek, de bodemkundige data, het historisch kaartmateriaal en de gekende sites via inventarissen - voorafgaand aan de ingreep met hoge waarschijnlijkheid tot GEEN kenniswinst leidt.

3. Beschrijvend deel

3.1. Administratieve gegevens / technische fiche

Projectcode	2021A449
Locatie	Oost-Vlaanderen, Gent, Fritz de Beulestraat, Noendries, Joost Lambrechtstraat, Frank Baurstraat, Jules Boulvinstraat, Ruststraat, Ottergemsesteenweg, Moutstraat en Toemaattragel
Kadaster/Afdeling/Sectie/Percelen	Afdeling 8, Sectie H, openbaar domein
Kadasterplan	Zie figuur 2
Topografische kaart	Zie figuur 4
Bounding Box	(104823;19157), (105738;191575), (104823;190947), (105738;190947)
Onderdeel Archeologische zone	nee
Onderdeel GGA	nee
Grootte percelen:	28 528 m ²
Grootte projectgebied	28 528 m ²
Reden van de ingreep:	Heraanleg Cluster Noendries
Betrokken actoren en specialisten	Peter Steurbaut (historisch kaartmateriaal)

3.2. Juridische context

Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande vraag tot omgevingsvergunning, van een publiekrechtelijke aanvrager, voor werken BUITEN de Gentse vastgestelde archeologische zone. Volgens het gewestplan 'Gentse en Kanaalzone' ligt het project in woongebied. Het betreft hier dus een zone waarbij de totale oppervlakte van de percelen 3000 m² of meer beslaat en de ingreep minimaal 1000 m².

De oppervlakte van het totale plangebied in kwestie bedraagt 28 528 m².

De voorziene ingreep beslaat 28 528 m², vandaar is men verplicht een archeologienota waarvan akte is genomen, toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

3.3. Onderzoekskader

Aanleiding van dit bureauonderzoek vormt de geplande omgevingsvergunning voor de heraanleg van de Cluster Noendries inclusief de vervanging van de riolering door een gescheiden stelsel.

Met dit bureauonderzoek wordt de eerste stap gezet van archeologisch vooronderzoek met het oog op het bekomen van een archeologienota waarvan akte is genomen en aldus de behartiging van de archeologische belangen binnen de planrealisatie conform het actueel Vlaams erfgoedbeleid. Finaal formuleert het archeologische vooronderzoek een beargumenteerde inschatting van het potentieel voor kennisvermeerdering van eventueel aanwezige archeologische resten binnen de grenzen van het projectgebied en hoe hiermee om te gaan in het kader van de planuitvoering.

Het projectgebied wordt gekenmerkt door zijn ligging ten zuiden van de historische kernstad van Gent, in de wijk Nieuw Gent.

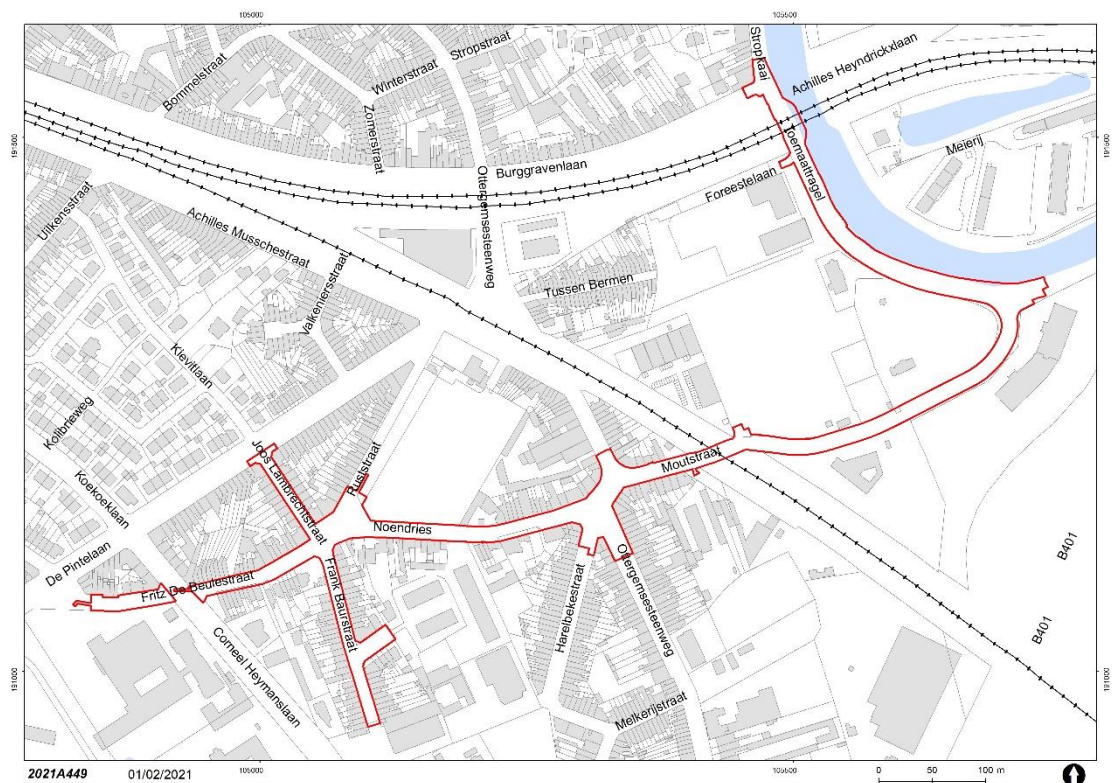
3.4. Ruimtelijke situering

De projectzone Cluster Noendries (kad. Afd. 8, Sectie H, openbaar domein) situeert zich ten zuiden van het historische centrum van Gent, in de wijk Nieuw Gent.

De totale som van de percelen waarop de omgevingsvergunning van toepassing is, bedraagt 28 528 m² en is volgens het gewestplan 'Gentse en Kanaalzone' gelegen in 'woongebied'.

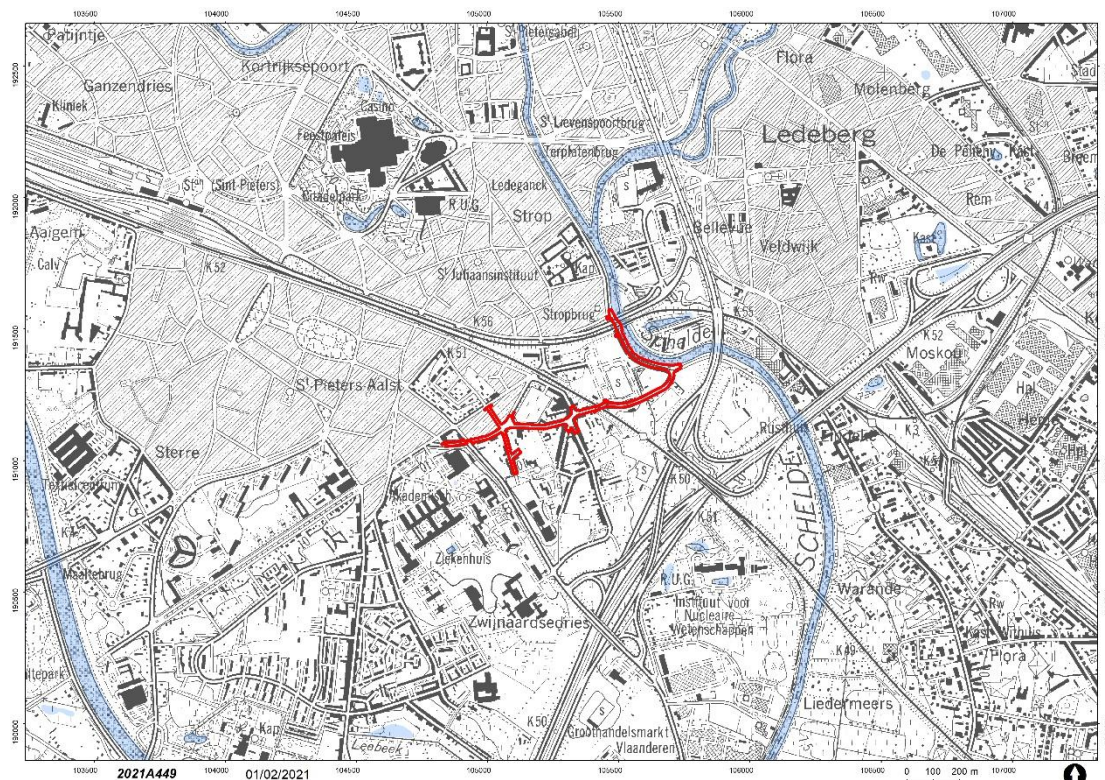
Figuur 1: Situering projectzone op de recente orthofoto (Eurosense Belfotop & Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

Figuur 2: Situering projectgebied op het hedendaags kadaster (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

Figuur 3: Situering projectgebied op de GRB basiskaart (AGIV GRB Basiskaart & Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

Figuur 4: Situering projectgebied op de Topografische kaart 1981 (NGI en AGIV)

3.5. Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief

Het projectgebied beslaat de Fritz de Beulestraat, de Noendries, de Joost Lambrechtstraat, de Frank Baurstraat, de Jules Boulvinstraat, de straatmond van de Ruststraat, een stukje Ottergemsesteenweg (het dubbele ronde punt), de Moutstraat en de Toemaattragel. De werken omvatten de bovengrondse heraanleg en de vervanging van de bestaande riolering door een gescheiden stelsel.

In de huidige situatie zijn alle straten aangelegd zonder duidelijke hiërarchie in de wegen voelbaar. Dit wordt aangepast en ook op gepaste wijze gematerialiseerd in de aanleg. De hoofdstructuur wordt de Corneel Heymanslaan, De Pintelaan en de Ottergemsesteenweg enerzijds en de Moutstraat anderzijds. De tussenliggende straten worden als een verkeersluw blok ontworpen met een heraanleg als woonerf. Door rijrichtingen aan te passen wordt doorgaand verkeer ontmoedigd. De Toemaattragel wordt verkeersvrij gemaakt en omgevormd naar een pad voor fietsers en voetgangers met occasioneel gebruik voor dienstwagens.

De woonerven krijgen een gelijkgrondse aanleg als woonerf, hierdoor zijn ze niet enkel wettelijk beschermd maar krijgen de voetgangers ook het hoogste comfort. In de straten die aangelegd worden als zone 30 worden overal voetpaden voorzien die minimaal 1,5 m breed zijn. Enkel in de Moutstraat wordt tussen de oversteekplaats aan de school en de Toemaattragel slechts een éézijdig voetpad voorzien omdat aan de andere zijde geen toegangen en functies meer dienen ontsloten te worden. In de logische looplijnen worden oversteekplaatsen die uitgerust zijn met blindengeleiding voorzien.

Ter hoogte van de ingesnoerde kruispunten ontstaan ter hoogte van o.a. de Ruststraat en de Harelbekestraat, maar ook langs de voormalige Toemaattragel interessante groenruimtes die een inrichting kunnen krijgen in functie van de buurt met spelprikkels.

Ter hoogte van de Toemaattragel is een zitruimte met zicht op de Schelde aan het ontwerp toegevoegd. Ook in de woonerven worden een aantal zitbanken voorzien. Op de hoek van de Corneel Heymanslaan met de Fritz De Beulestraat is ruimte voor een terras gereserveerd.

Binnen het volledige ontwerp is de verharding beperkt gehouden, hierdoor ontstaan heel wat plantvakken met bijna over het volledige projectgebied ruimte voor bomen. Enkel in de Moutstraat is het niet mogelijk om bomen te voorzien in de parkeerstrook omwille van een drinkwaterleiding die de ondergrondse ruimte inneemt. Alle bomen staan op voldoende afstand van de gevel. De uitgravingen voor deze boomvakken zijn plaatselijk 1,80 tot 3,40 m breed met een diepte van ca. 1,90 m ten opzichte van het huidige maaiveld. Op de ingesnoerde kruispunten komen bomen en ter hoogte van de Zuiderbegraafplaats worden de reeds bestaande rij bomen verder aangevuld. Voor alle bomen in een beperkter plantvak wordt extra ondergrondse doorwortelbare ruimte voorzien.

Naast het ontharden wordt maximaal ingezet op infiltratie van hemelwater. Zo zal in de Fritz De Beulestraat en de Noendries al het water dat valt op de verhardingen langs de gevels afgeleid worden naar de plantvakken en worden in het volledige projectgebied de parkeerstroken waterdoorlatend aangelegd. In het doodlopende deeltje Fritz De Beulestraat aan het Universitair Ziekenhuis wordt de overbreedte die moet verhard worden (poorten), aangelegd met lineaire grasdallen om enerzijds deze verharding te vergroenen maar anderzijds ook hier het water de kans te geven om in de bodem te infiltreren.

Op de Toemaattragel wordt alle verharding opgebroken, en komt een betonnen pad van 4 m breed als nieuwe aanleg. Langs de zijde van de ontwikkeling kunnen bomen aangeplant worden, aan de

zijde van de oever wordt het bestaande hakhout behouden maar worden geen nieuwe bomen geplant.

In de Moutstraat wordt slechts éézijdig een voetpad aangelegd. De parkeerstrook wordt aangelegd met grasvoegen en door éézijdig een gracht in te brengen. In dit segment wordt het regenwater in de eerste plaats aangesloten op de gracht ipv op de RWA-doorvoer die hier naast aangelegd wordt.

Binnen het volledige projectgebied wordt een gescheiden rioleringsstelsel aangelegd. Hierbij wordt alle regenwater afgevoerd via de RWA-as die uitgebouwd wordt binnen het project naar de Schelde. Deze grote leidingen zullen hoofdzakelijk in open sleuf aangelegd worden, enkel voor de kruising met spoorweg wordt lokaal gewerkt met een persing.

Voor de riolering wordt grotendeels gewerkt binnen nieuw aan te leggen tracés. Deze uitgravingen gebeuren in het deel rijweg (ca. 4 m breed) en tot op een plaatselijke diepte van ca. 2,00 tot 3,50 m. De aanwezige riolering wordt uitgebroken.

Het afvalwater van het deel tussen de spoorweg en de Schelde wordt gravitair afgevoerd naar een pompstation aan de Schelde die het water overpompt naar de bestaande collector aan de spoorwegbrug over de Schelde. Het afvalwater van het deel tussen de Corneel Heymanslaan en de spoorweg wordt gravitair afgevoerd naar een nieuw opvoergemaal op het kruispunt met de Ottergemsesteenweg dat daar loost in de bestaande gemengde riolering.

Het afvalwater van het doodlopende deeltje Fritz De Beulestraat sluit aan op de bestaande DWA-leiding van de Corneel Heymanslaan.

Ontwerpplannen en typedwarsdoorsnedes (Stad Gent & Evolta)

3.6. Archeologisch potentieel

3.6.1. Methode en onderzoeksvragen

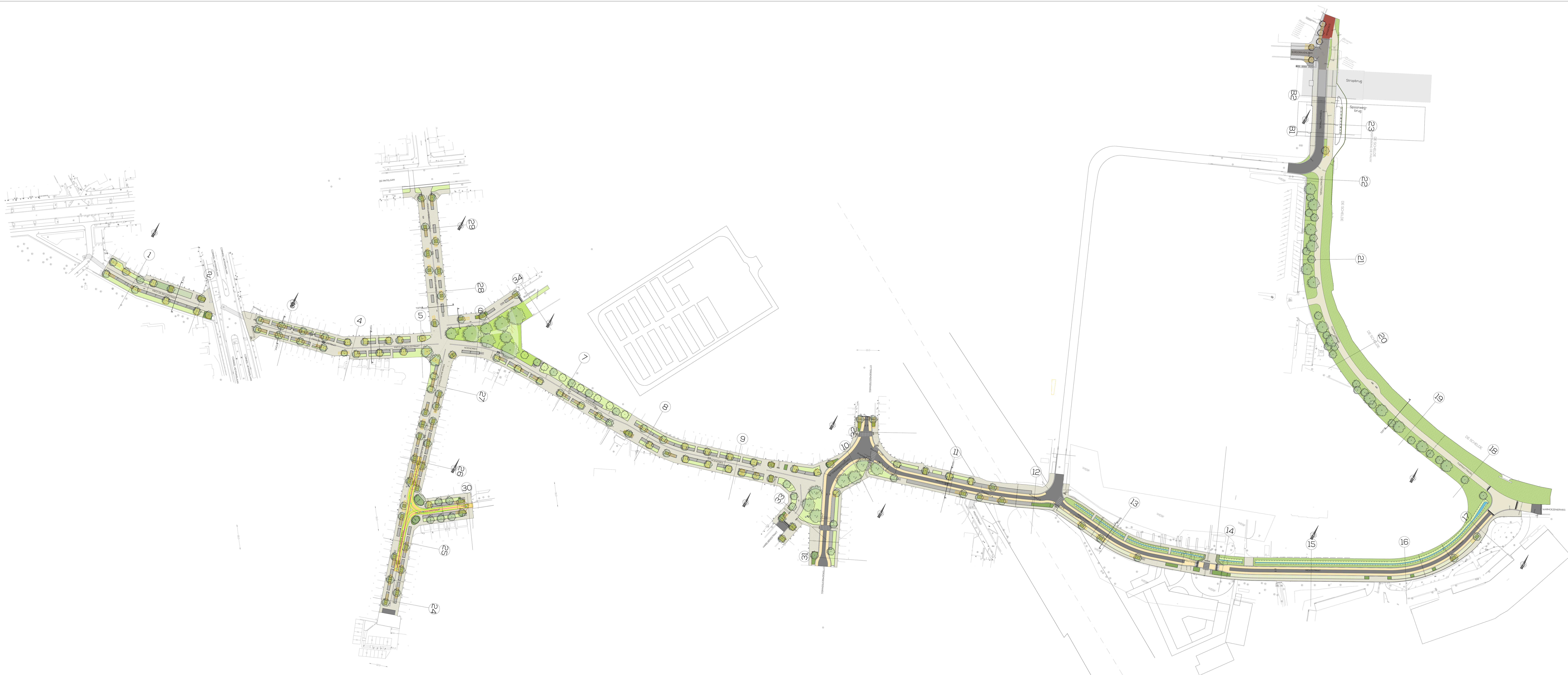
Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en verstoringshistoriek. **Telkens werden de relevante bronnen weerhouden en opgenomen.**

Hierbij werden een aantal onderzoeksvragen opgesteld betreffende de projectlocatie:

- > Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- > Welke gebruiksevolutie kende het terrein en wat was de impact ervan op eventuele archeologische sites?
- > Wat is de impact van de geplande werken?
- > Is het nodig andere vormen van vooronderzoek in te schakelen om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden?

3.6.2. Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische)

[illegible]

```

    graph LR
      SBG[Stadtbestuur Gent  
Begroting 19000  
Burgemeester]
      F[Farys  
Begroting 19000  
Algemeen directeur]
      SBG --- F
  
```

INPLANTINGSPLAN
ONTWORPEN TOESTAND

Globaal plan

F	17/04/2021	Voortzetting reëning	AF	BH	MA		
F	18/04/2021	Zaaiplan van 17 mei 17/04/2021	AF	HC	HC	18/04/2021	Aanpak van n.t. problemen
F	19/04/2021	Aanpak van roestvrij, spmaal problemen	HC	SC	HC	17/03/2021	Rebalding van de
F	19/04/2021	Aanpak van roestvrij te R2	MA	GC	14/05/2021	Aanpak roestvrij	
F	19/04/2021	Voortzetting	MA	HC	1	19/04/2021	Opheffing T. problemen
A	19/04/2021	reïmpact van gegevens in R2	HC	HC	14/04/2021	Aanpak van n.t. opmerkingen 02.09/05/2020	
F	20/04/2021	Opheffing bestaande voorraad	HC	GC	28/05/2021	Aanpak van n.t. opmerkingen 02.09/05/2020	
	CALUM	HISTORIE	-	VE	CALUM	HISTORIE	

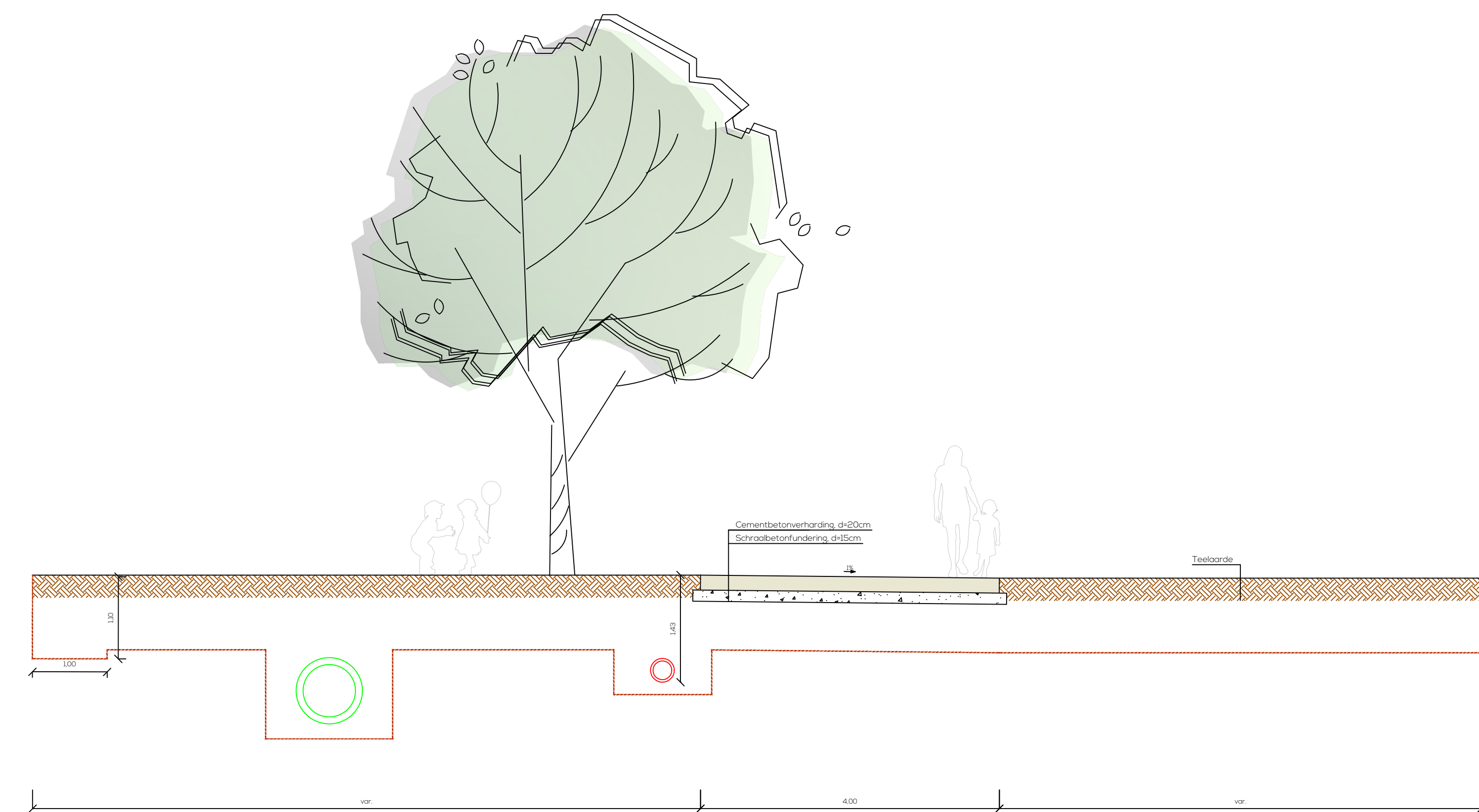
FASE	SCHAAL	WERKNUMMER	OPPERVLAKTE	PLANNR.
ONTWERP	1/500	24/19.018	0,37m ²	112/15

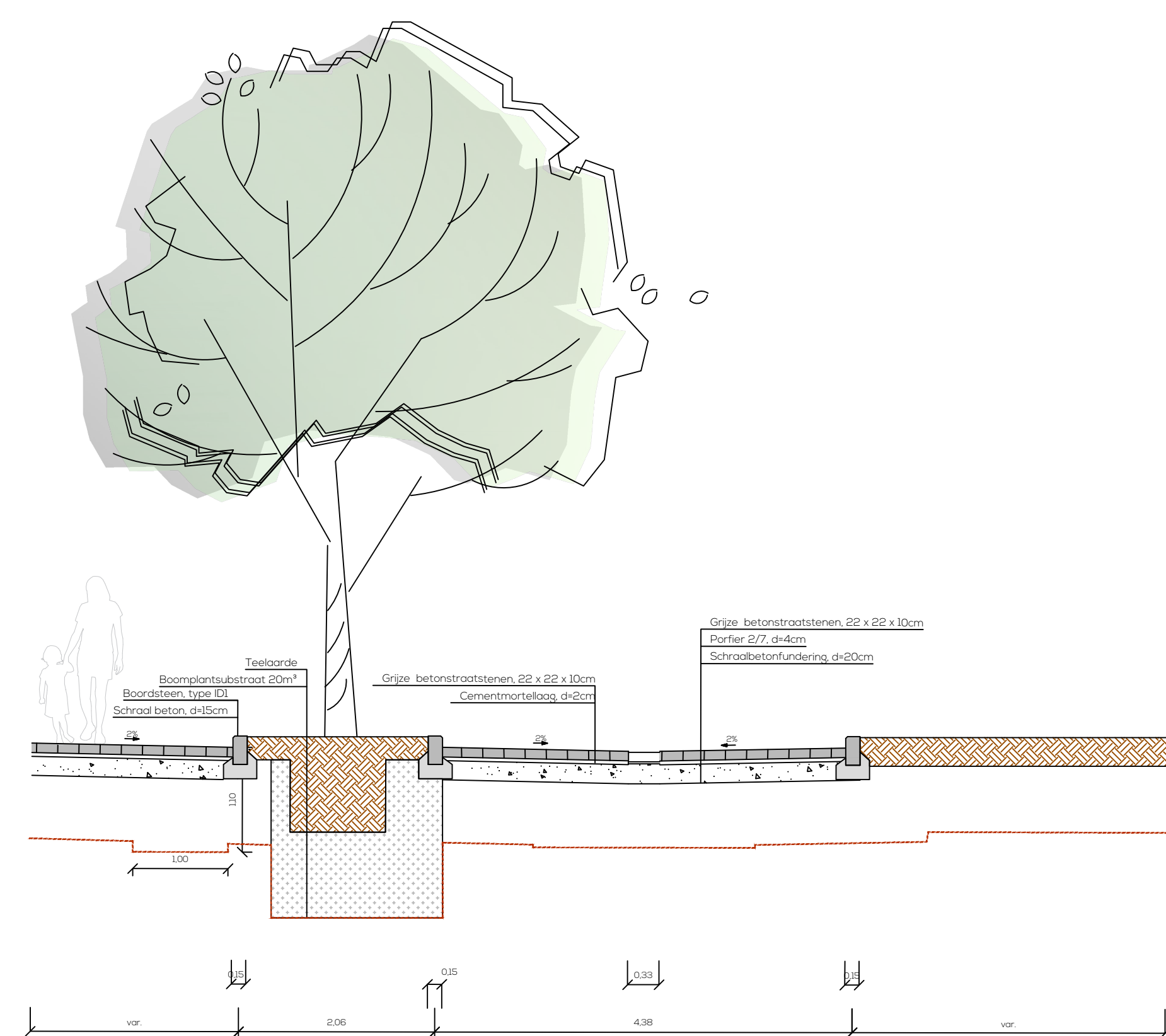
TYPEDWARSPROFIELEN

[illegible]

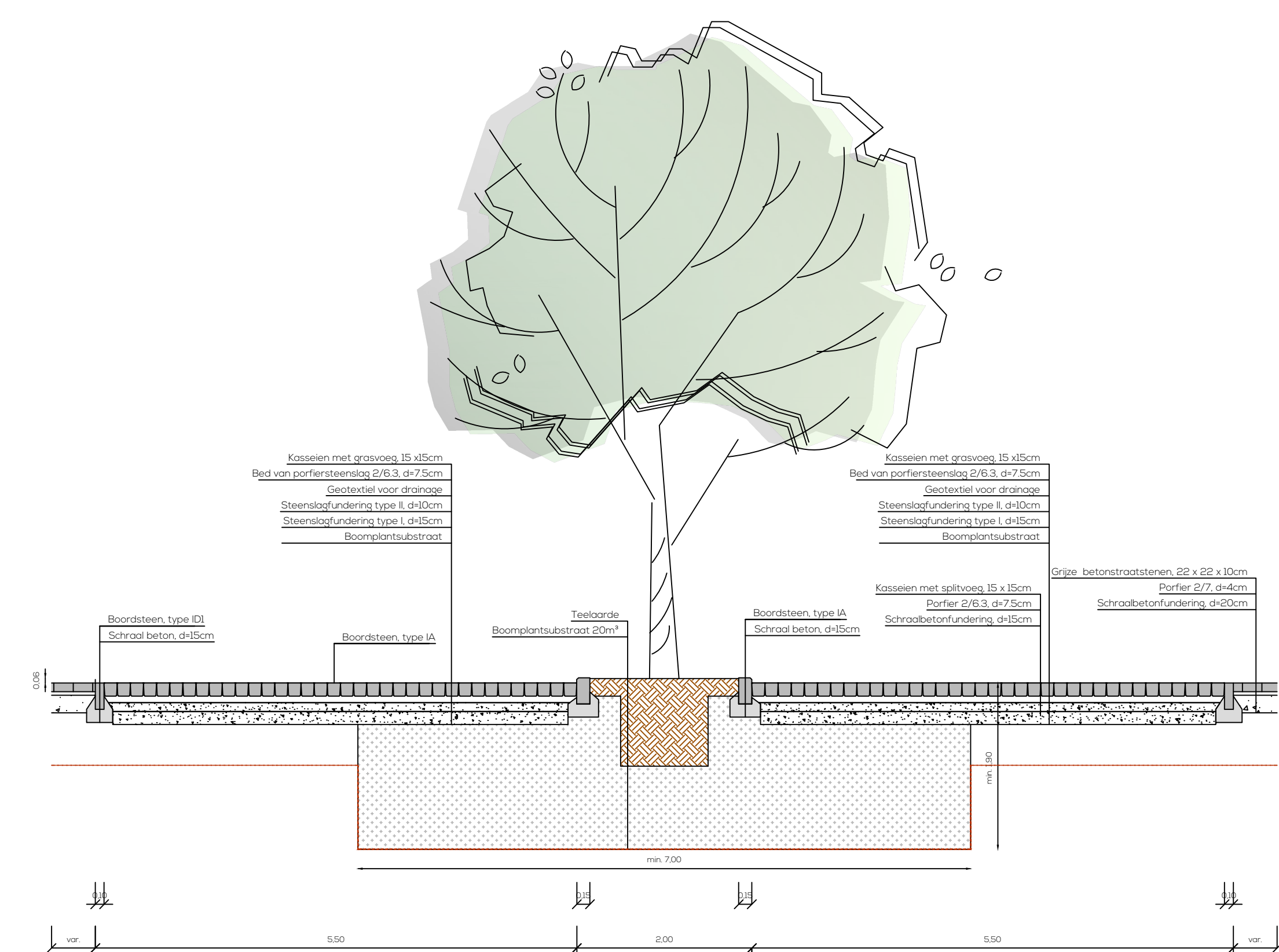
FASE	SCHAAL	WERKNUMMER	OPPERVLAKTE	PLANNR	REV
ONTWERP	1/50	24/19.018	112m ²	61/2	L

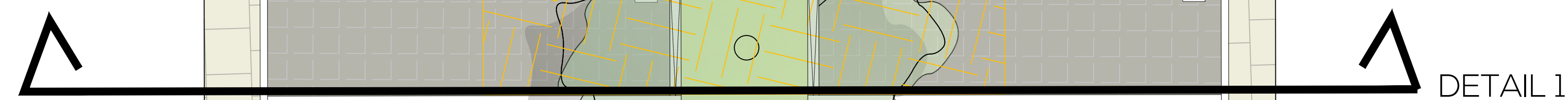
TYPEFDWARSPROFIEL 7
Toemaatragel

TYPEFDWARSPROFIEL 8
Ruststraat

DETAIL 1
Fritz De Beulestraat

Opdrachtgever

Stadsbestuur Gent

Boisemark 1
9000 Gent

gent

zevel stad

Goedgekeurd d.d.

Paul Teerlinck
Secretaris

Mede-opdrachtgever

Farys

Strijpstraat 1
9000 Gent

FARYS

Goedgekeurd d.d.

Ludy Modderie
Algemeen Directeur

Project

HERINRICHTING CLUSTER NOENDRIES
GENT

ENGINEERS AND ARCHITECTS

EVOLTA

Maatschappelijke zetel

Koningstraat 27/3
2010 Brussel
T +32 2 237 27 07
info@evolta.be
www.evolta.be

Sam Willems
Projectmanager

Nico De Smet
Bestuurder

Typedwarsprofielen

F	07/05/2018	Ontwerp ontwerp	AF	01/05/2018	Ontwerp ontwerp	AF	01/05/2018	Ontwerp ontwerp	AF	01/05/2018	Ontwerp ontwerp
E	20/05/2018	Aanpak ontwerp	AF	01/05/2018	Aanpak ontwerp	AF	01/05/2018	Aanpak ontwerp	AF	01/05/2018	Aanpak ontwerp
D	20/05/2018	Aanpak ontwerp	AF	01/05/2018	Aanpak ontwerp	AF	01/05/2018	Aanpak ontwerp	AF	01/05/2018	Aanpak ontwerp
C	07/05/2018	Aanpak ontwerp	AF	01/05/2018	Aanpak ontwerp	AF	01/05/2018	Aanpak ontwerp	AF	01/05/2018	Aanpak ontwerp
B	20/05/2018	Aanpak ontwerp	AF	01/05/2018	Aanpak ontwerp	AF	01/05/2018	Aanpak ontwerp	AF	01/05/2018	Aanpak ontwerp
A	20/05/2018	Aanpak ontwerp	AF	01/05/2018	Aanpak ontwerp	AF	01/05/2018	Aanpak ontwerp	AF	01/05/2018	Aanpak ontwerp
D	24/05/2018	Ontwerp ontwerp	AF	01/05/2018	Ontwerp ontwerp	AF	01/05/2018	Ontwerp ontwerp	AF	01/05/2018	Ontwerp ontwerp
C	24/05/2018	Ontwerp ontwerp	AF	01/05/2018	Ontwerp ontwerp	AF	01/05/2018	Ontwerp ontwerp	AF	01/05/2018	Ontwerp ontwerp

FASE	SCHAAL	WERKNUMMER	OPMERKINGEN	PLANNO	REV
ONTWERP	1/50	24/19.018	112m²	6.2/2	L

vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen. De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad van het archeologische erfgoed.

Het projectgebied Cluster Noendries wordt gekenmerkt door een historische verbinding van de Zwijnaardsesteenweg naar de Ottergemsesteenweg en de Schelde in landelijk gebied. Hierdoor heeft het bureauonderzoek zich toegespitst op de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied. Daarvoor wordt bijzondere aandacht besteed aan de relevante ecologische en aardkundige gegevens en bronnen. Volgend kaartmateriaal werd geconsulteerd t.b.v. de aardkundige analyse van de projectlocatie.

Telkens werden de relevante bronnen weerhouden en opgenomen.

- > Tertiair geologische kaart van Vlaanderen
- > Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- > Bodemkaart
- > Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
- > Hydrografische kaart van Vlaanderen
- > Bodemerosiekaart
- > Bodemgebruikskaart

3.6.3. Bekende archeologische vindplaatsen

Dit wijst op vindplaatsen waar de fysieke neerslag van menselijke activiteiten uit het verleden reeds werd vastgesteld en gedocumenteerd. Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het projectgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed geraadpleegd evenals diverse wetenschappelijke literatuur; bestaande uit voornamelijk door Stadsarcheologie Gent opgebouwde en bestudeerde archeologische ensembles en bewaard in De Zwarte Doos. Dit werd aangevuld met het raadplegen van de Inventaris Onroerend Erfgoed (erfgoedobjecten), de Inventaris van de beschermde archeologische sites en de Inventaris van de beschermde monumenten, landschappen en stadsgezichten; evenals de Inventaris van de walsites (de door Stadsarcheologie Gent opgemaakte en bijgehouden inventaris van alle op cartografie voorkomende sites met walgracht op grondgebied Gent). **Telkens werden de relevante bronnen weerhouden en opgenomen.**

3.6.4. Archeologische indicatoren

Archeologische indicatoren omvatten diverse datacategorieën waaronder ook historisch-cartografische, iconografische data en fotocollecties. Omdat het projectgebied zich situeert ter hoogte van een historisch wegtracé in landbouwgebied met een grote concentratie walsites in de nabije omgeving, werd er aandacht besteed aan het onderzoek van archieven en eventueel eerder uitgevoerd onderzoek naar de historische bebouwing of het landschapsgebruik. Om bij deze casus inzicht te verwerven over de archeologische indicatoren in het plangebied werd onderstaand historisch kaartmateriaal geanalyseerd. **Telkens werden de relevante bronnen weerhouden en opgenomen in het assessmentrapport.**

- > Panorama op Gent, 1534

- > Kaart van Jacob van Deventer, midden 16de eeuw
- > Kaart van Braun en Hogenberg, 1572
- > Kaart van Horenbault, 1619
- > Kaart van Hondius, 1641
- > Kaart van Ferraris, 1771-1777
- > Kaart van G. Goethals, 1796
- > Atlas der Buurtwegen, 1843-1845
- > Primitief kadaster, ca. 1830
- > Popp Kadasterkaarten, 1842-1879
- > Kaart van P. en L. Gérard (1855)
- > Kaart van Gevaert en Van Impe (1878)
- > Plattegrond van Gent door Compijn & Soenen (1912)
- > Luchtfoto, 2018

3.6.5. Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van de planlocatie bepaalt in belangrijke mate de gaafheid en bewaringsgraad van het archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstoring van de bodem te kunnen maken, kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kunnen verslagen van bodemonderzoeken of informatie uit de aardwetenschappelijke kaarten een grote rol spelen bij het correct inschatten van de aanwezigheid en van de bewaringstoestand van de archeologische resten. Om een correcte inschatting hiervan te maken werd gebruik gemaakt van volgende bronnen:

- > Kadasterkaart
- > Topografische kaart (1981)
- > Orthogonale luchtfoto
- > Ontwerpplannen

Telkens werden de relevante bronnen weerhouden en opgenomen.

3.7. Verantwoording nota met beperkte samenstelling met doorslaggevend aspect

Voor het project Cluster Noendries werd geopteerd om een archeologienota op te maken met een beperkte samenstelling. Deze beslissing werd genomen na een duidelijk afwegen van de mogelijke erfgoedwaarde. Alle gegevens werden ruimtelijk en inhoudelijk met elkaar geconfronteerd en ook in relatie tot de geplande werken afgewogen. Het resultaat hiervan is de keuze voor een archeologienota met beperkte samenstelling.

De drie vooropgestelde criteria werden duidelijk afgewogen:

- > er is met hoge waarschijnlijkheid geen archeologisch erfgoed (meer) aanwezig
- > de werken waarvoor een vergunning moet worden aangevraagd, hebben met hoge waarschijnlijkheid geen impact op het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed

- > een archeologisch onderzoek op de betrokken terreinen in kwestie zal met hoge waarschijnlijkheid niet leiden tot kenniswinst.

Na afweging van alle gekende gegevens zoals onderzocht onder het punt 3.6 Archeologisch potentieel, kunnen we argumenteren dat de volgende vooropgestelde criteria aangehaald kunnen worden.

- > Geen kenniswinst:

Het is duidelijk dat een archeologisch onderzoek - gekoppeld aan de gegevens verzameld uit eerder wegtracé-onderzoek, de bodemkundige data, het historisch kaartmateriaal en de gekende sites via inventarissen - voorafgaand aan de ingreep met hoge waarschijnlijkheid tot GEEN kenniswinst leidt.

3.8. Datering en interpretatie van onderzochte gebied

Historisch situeert het projectgebied zich ten zuiden van het gehucht Sint-Pieters-Aalst. Er wordt van uitgegaan dat dit, samen met Sint-Pieters-Aaigem van Frankische oorsprong was en door koning Dagobert (7de eeuw) geschonken aan de Sint-Pietersabdij. Beide behoorden tot het einde van het ancien régime (1795) tot het Sint-Pietersdorp *extra-muros* (buiten de muren). Onder de Franse overheersing werd het Sint-Pietersdorp als kerkelijk goed geconfisqueerd en onder het gezag van de stad geplaatst. Dit gebied bleef lang landelijk gebied met verspreide bebouwing.

Algemeen kan gesteld worden dat de as Fritz De Beulestraat-Noendries-Moutstraat, historisch gezien, de verbinding is tussen de Zwijnaardsesteenweg, de Ottergemsesteenweg en de Schelde en dat het projectgebied wordt omgeven door een cluster van walsites aan de Schelde (oosten).

Ottersem/Ottergem is een Merovingisch toponiem dat wellicht verwijst naar een kleine hoevenederzetting omheen een dries uit de 5de-6de eeuw. Het is niet bekend waar deze nederzettingkern moet worden gesitueerd. Evenmin is geweten wanneer de naam overgegaan is op een hof of hofstede. Vanaf de late middeleeuwen was de Sint-Pietersabdij de landheer. In de 13de eeuw werd de nabije Scheldemeander rechtgetrokken. Een bochtige gracht op 17de-eeuwse plannen herinnert aan de oorspronkelijke loop. De laatste hoeve werd gesloopt in de 2de helft van de 20ste eeuw ten behoeve van de verbinding tussen de Schelde en de Ringvaart. De Ottergemsesteenweg verwijst naar deze site en liep er rechtstreeks heen, een verbinding die nu verdwenen is.

Op de kaart van Horenbault zijn de talrijke omliggende sites met walgracht zichtbaar¹ en de hoofdmoot van het aandeel CAI-Locaties in de buurt.

Ter hoogte van de Ottergemsesteenweg 220-230 situeerde zich een tweeledige walgrachtsite (WSH044²; CAI-Locatie 151291), waarvan het kleinste deel lijkt op een opperhof. Het grote rechthoekige gedeelte was niet volledig omgracht. Ten oosten was bij de onderbroken gracht een poort. Momenteel is deze volledige site overbouwd.

¹ CHARLES, L., LALEMAN, M.C., LIEVOIS, D. & STEURBAUT, P., *Van walsites en speelhoven. Het Vrije van Gent bij Jacques Horenbault (1619)*, Gent, 2008.

² CHARLES, L., e.a., 2008, p. 179-180.

Aan de Ottergemsesteenweg 242 lag een ongeveer vierkante omwalling (WSH043³; CAI-Locatie 151290) met de plattegrond van L-vormig gebouw op het wooneiland. Waarschijnlijk waren de gebouwen in de tijd van de beeldenstorm beschadigd en nog niet heropgebouwd. In de 17de eeuw blijkt uit iconografische bronnen dat er opnieuw gebouwen stonden, die later door de Franse troepen werden vernield. Ook na deze vernieling vond een herstel plaats. Nu is deze walsite volledig verdwenen.

Aan Tussen Bermen 1 wordt een volgende walsite herkend (WSH042⁴; CAI-Locatie 151293) die reeds voorgesteld werd op de kaart van van Deventer (ca. 1560). Het ging om een tweeledige walgrachtsite waar binnen de rechthoekige binnengracht geen bebouwing was. Binnen het vierkante gedeelte stond een hoog groot gebouw. Een brug over de gracht zorgde voor de verbinding met een poort. Wellicht was er een derde omgrachte component met hoevegebouwen. Bovengrond zijn geen relictten van deze site bewaard.

Aan de Moutstraat was ten noorden van deze weg, ter hoogte van Moutstraat 9, een volgende walsite herkenbaar (WSH038⁵; CAI-Locatie 151294). Deze dubbele omwalling met binnenin de binnenste gracht, toonde een hoge toren en zaalbouw op een min of meer vierkant eiland. Tussen de eerste en de volledig omringende tweede gracht zijn aan de westzijde een gebouw en bomen te zien. Er zijn houten bruggen over beide grachten. De huidige kasteelsite is een opvolger van dit reeds in de 16de eeuw gekende areaal. Alleen de noordwestelijke hoek van de walgrachten bleef als tracé herkenbaar.

Ten zuiden van de Moutstraat situeerde zich WSH039⁶ (CAI-Locatie 151295). Deze vierkante omwalling zonder bebouwing lijkt bij Horenbault (1619) reeds in onbruik geraakt. Momenteel kan nog het relict van de westelijke gracht in situ waargenomen worden.

WSH040⁷ (CAI-Locatie 151296) verwijst naar walsite *Overwaele*, een vierkante walgrachtsite met een hoog torenvormig gebouw met aan de noordkant een brug. Deze site bleef herkenbaar op kaartmateriaal tot in de 19de eeuw.

Eveneens op de kaart van Horenbault zichtbaar is de driehoekige *Ganzen Driesch* ten noorden van de huidige Noendries en momenteel in hoofdzaak overlappend met het kerkhof Zuiderbegraafplaats.

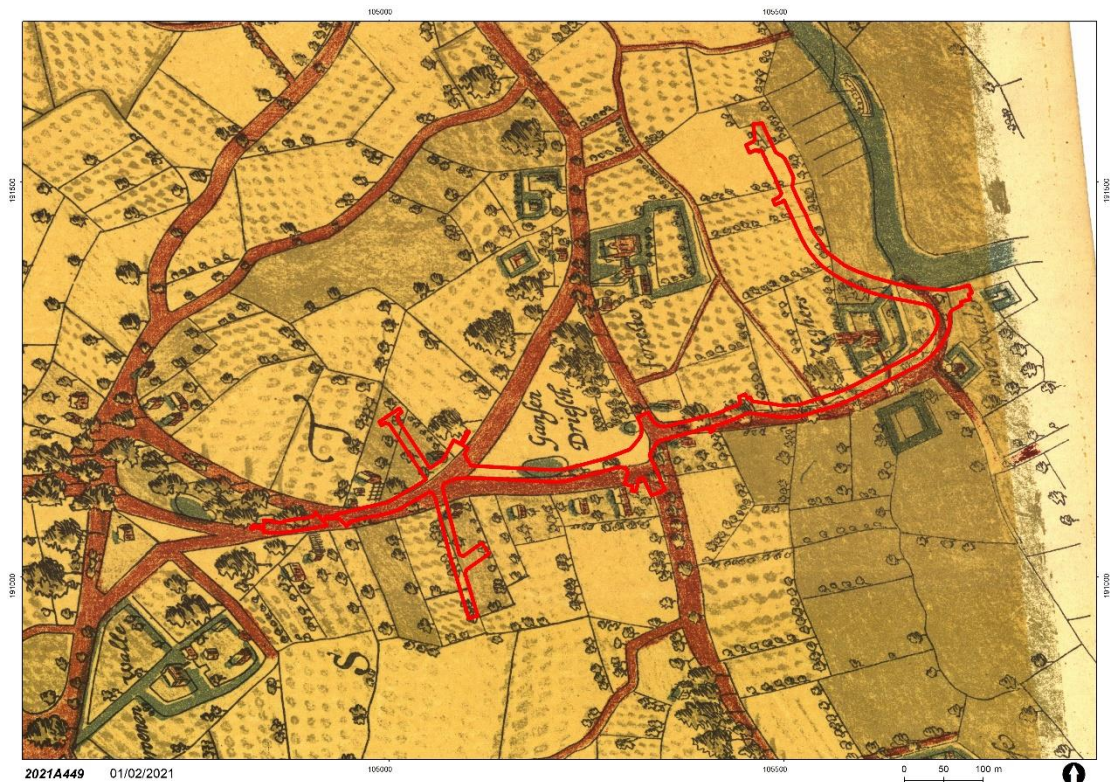
³ CHARLES, L., e.a., 2008, p. 176-178.

⁴ CHARLES, L., e.a., 2008, p. 173-176.

⁵ CHARLES, L., e.a., 2008, p. 166-168.

⁶ CHARLES, L., e.a., 2008, p. 168-170.

⁷ CHARLES, L., e.a., 2008, p. 170-171.

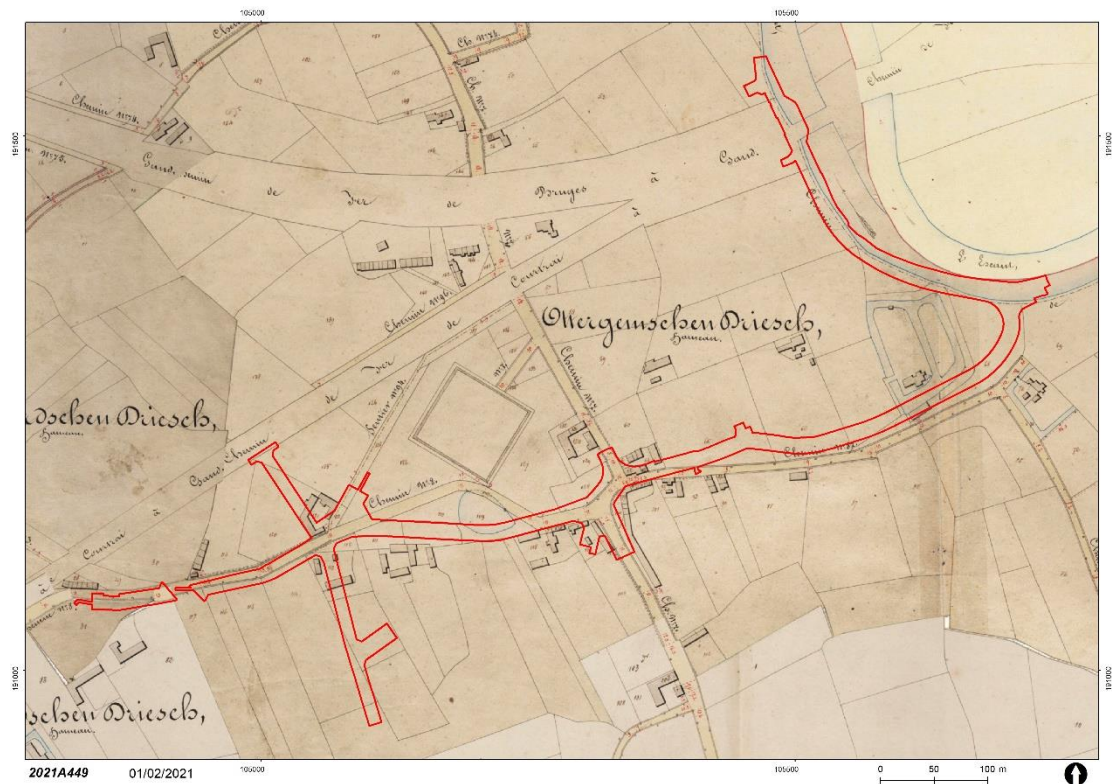
Figuur 5: Het projectgebied aangeduid op de kaart van Horenbault, 1619 (Stad Gent, De Zwarte Doos, Archief Gent)

Op de kaart van Ferraris (1775) is de projectie moeilijker. Het bovenvermelde traject van de Noendries is goed herkenbaar, maar er moet wat getrokken worden aan de locatie van Toemaattragel en Schelde.

Figuur 6: Projectie van het projectgebied op de Kaart van Ferraris (1771-1778), Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik (Koninklijke Bibliotheek van België)

De huidige situatie en deze op de Atlas der Buurtwegen (1840) is quasi identiek, op de knik na in de Noendries ten zuiden van het toekomstige kerkhof (hoewel deze op Horenbault niet zo is afgebeeld). De Frank Baurstraat en de Harelbekestraat moeten nog getrokken worden door de velden.

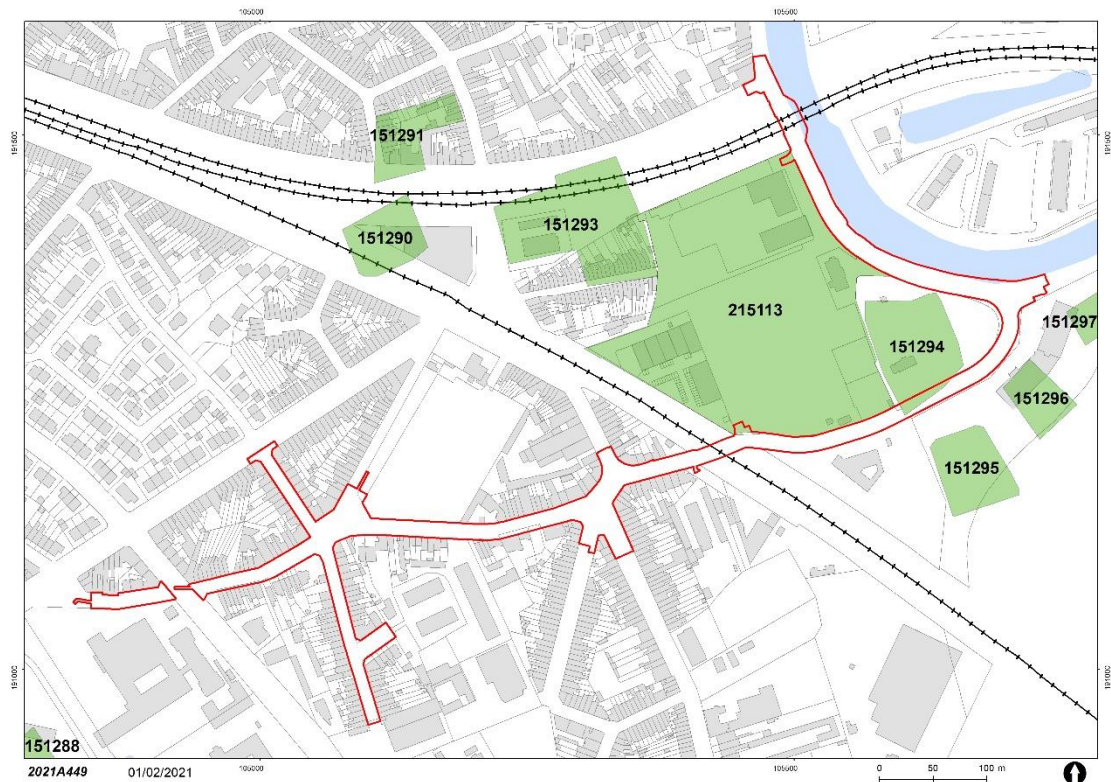

Figuur 7: Het projectgebied geprojecteerd op de Atlas der Buurtwegen (1840) (Provincie Oost-Vlaanderen)

De CAI verwijst voornamelijk naar de hoger besproken walsites.

In 2016 werd een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd in de Toemaattragel⁸, CAI-Locatie 215113. Behalve een schrabber en afslag van een rolkei, kwamen voornamelijk grachten en greppels tevoorschijn van de laatmiddeleeuwse landindeling en mogelijk baksteenresten van een 19de-eeuwse hoeve.

⁸ VAN REMOORTER, O., *Archeologische prospectie met ingreep in de bodem, Gent, Toemaattragel*, (BAAC Vlaanderen, Rapport nr. 371), Gent, 2016.

Figuur 8: De op de CAI aangeduide archeologische relictten (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

In de Inventaris bouwkundig erfgoed is het neoclassicistisch landhuis⁹ aan de Moutstraat 9 opgenomen (zie hoger bij de walsites van Horenbault). Het gaat om vastgesteld bouwkundig erfgoed (vaststelling sinds 14-09-2009).

3.9. Gemotiveerde verwachting

De projectzone is gelokaliseerd in het zuiden van Gent en gaat deels terug op een historische verbindingssas tussen de Zwijnaardsesteenweg, Ottergemsesteenweg en Schelde. Deze verbinding is zichtbaar op de kaart van Horenbault (1619) en Ferraris (1771-1778).

De voorziene ingrepen omvatten de integrale heraanleg van de Cluster Noendries met de vervanging van de bestaande riolering door een gescheiden stelsel. Hoewel deze grotendeels nieuwe bodemingrepen (riolering) gepland zijn op een deel van het traject van een historische as; wordt verwacht dat de kenniswinst zeer gering zal zijn indien de werken voorafgegaan of begeleid worden door archeologisch (voor)onderzoek met ingreep in de bodem.

⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Neoclassicistisch landhuis* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/18730> (Geraadpleegd op 01-02-2021).

3.10. Gemotiveerd advies voor maatregelen

Het project bestaat uit de integrale heraanleg van de Cluster Noendries met de vervanging van de bestaande riolering door een gescheiden stelsel. De totaliteit van het projectgebied en de ingrepen bedraagt 28 528 m².

De geplande verstoringen in de ondergrond zijn hoofdzakelijk nieuwe ingrepen (in de breedte en diepte) ten opzichte van de reeds aanwezige verstoringen (riolering en nutsleidingen).

Zowel uit de bodemkundige data, het historisch kaartmateriaal en de gekende sites via inventarissen kan geconcludeerd worden dat de kans tot het aansnijden van archeologisch potentieel mogelijk is. Doch de aanwezige kennis uit eerdere werfbegeleidingen op historische tracés en deze verzameld uit de cartografische en historische bronnen, maakt duidelijk dat de vooropgestelde ingrepen, indien voorafgegaan door een archeologisch onderzoek, hoogstwaarschijnlijk geen kenniswinst zouden opleveren.

Hierdoor is voldaan aan één van de mogelijke doorslaggevende aspecten die het mogelijk maken om een nota met beperkte samenstelling op te stellen waarbij geen verdere maatregelen nodig zijn.

4. Relevante bibliografie

CHARLES, L., LALEMAN, M.C., LIEVOIS, D. & STEURBAUT, P., *Van walsites en speelhoven. Het Vrije van Gent bij Jacques Horenbault (1619)*, Gent, 2008.

VAN REMOORTER, O., *Archeologische prospectie met ingreep in de bodem, Gent, Toemaattragel, (BAAC Vlaanderen, Rapport nr. 371)*, Gent, 2016.

www.inventaris.onroerendergoed.be

www.onroerenderfgoed.be

www.dov.vlaanderen.be

<http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geo-vlaanderen/cai/>

5. Thesaurus

Archeologie: Het bestuderen van overblijfselen en voorwerpen of een ander spoor van menselijk bestaan in het verleden, alsook de bestaansomgeving van de mens, waarvan het behoud en de bestudering bijdragen tot het reconstrueren van de bestaansgeschiedenis van de mensheid en haar relatie tot de natuurlijke omgeving en ten aanzien waarvan opgravingen, ontdekkingen en andere methoden van onderzoek betreffende de mensheid en haar omgeving betekenisvolle bronnen van informatie zijn.

Archeologienota: Document, opgemaakt op basis van een archeologisch vooronderzoek, met administratieve gegevens, een verslag over de resultaten van het onderzoek, een voorstel van beslissing en een plan van aanpak voor de maatregelen die daaruit volgen.

Archeologisch onderzoek: Het gebruik van technieken en methoden waarmee archeologische sites, archeologische zones of delen ervan worden opgespoord en onderzocht met inbegrip van archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen.

Bodem: Het bovenste deel van de aardkorst waarin planten kunnen wortelen, samengesteld uit minerale deeltjes en organisch materiaal, inclusief levende organismen. Een bodem ontstaat uit de verweringsproducten van lokale gesteenten of uit afgezette, losse sedimenten.

Bodemstructuur: aggregatietoestand van organische en minerale deeltjes in een sediment tot grotere aggregaten, bepaald door de soort en intensiteit van de onderlinge verbindingen.

Bureauonderzoek: Bureauonderzoek is het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte bouwkundige of archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, omvattende de aan- of afwezigheid, de aard en de omvang, de datering, gaafheid en conservering en de relatieve kwaliteit ervan.

Centrale Archeologische Inventaris: Databank die archeologische vondstlocaties en indicatoren daartoe in het Vlaams Gewest in kaart brengt en de beschikbare informatie bundelt (afkorting: CAI).

Historische studie: Historische studie is de studie van historische bronnen, zoals documenten en historisch kaartmateriaal. Bepaalde relictten kunnen in historische bronnen reeds vermeld zijn en op oude kaarten weergegeven zijn. Dit geeft interessante bijkomende informatie omtrent de vondsten en de bewaringstoestand in die periode.

Stadsomwallingen: Een stadsomwalling is het geheel van verdedigingswerken rondom een stad, nl. grachten, wallen, muren, torens, enz..., bedoeld om de stad te beschermen tegen invallen van buitenaf. Tijdens de eerste stadsontwikkelingen bestonden deze stadsomwallingen uit aarden wallen, later werden deze wallen vervangen door stenen muren.

Stadspoorten: Een stadspoort is een versterkte bouwconstructie in een stadsmuur die toegang geeft tot de stad.

Wallen (morfologische elementen): Een wal (morfologisch element) is een aarden ophoging die (eventueel met begeleidende gracht) de omsluiting vormt van een structuur en verder niet functioneel te duiden is.